

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 30. decembra 1857.

Pogojzdenje Krasa.

(Dalje in konec.)

Vendar bi bilo prav, da bi se hoja saj po nižavah zasadila, ker na Krasu kaj rada in spešno raste, iz ktere se najizverstoše jambore izdelujejo.

Razun omenjenih drevés zaslužijo naslednje drevésa, da jih za posajenje na Krasu priporočamo: mecesen, bor, akacija, maklen in javor.

Mecesen smo le tu in tam narajmali; berž ko ne bi to drevó tudi na Krasu rastlo, in bi ondašnim prebivavcom sčasoma veliko koristilo, posebno ker travo pospeši, da se bolj ukorenini in čverstejšo raste, zemlji senco dela in jo s svojim šilovjem gnojí, da bolj rodovitna prihaja. V zgornjem Estrajhu, posebno pa v Hohenvangu je nasadba mecesna travorejo po pašnikih tako povzdignila, da na njih vsako leto enkrat ondašnji posestniki kosijo travo kakor po navadnih senožetih.

Prav bi bilo, da bi se z mecesnom nasadba poskusila, posebno pa ker se mecesen med vsim šilovjem naj gotovše presajati dá.

Še raje kakor mecesen bi se na Krasu beli in černi bor obnašala; ona imata vsako zemljo za ljubo. Naj so še tako suhi griči, jima nič ne škodujejo, ampak spešno rasteta kakor so skušnje od več krajev poterdile. V ternovaških gojzidih so kaj izverstni gojzide, ravno tako tudi se na Zobcu pri Postojni plemena črnega borovja čversto sponašajo, ki so bile leta 1855 zasajene, akoravno so leta 1855, 1856 in 1857 k nenavadno suhim letom prištevajo.

Kar nekteri udje poprejšnega pogojzdenja Krasa pravijo, da se iglato drevje, kar se ga na Krasu zaplodi, nikakor ne sponaša, se dá iz tega spricati, ker so le drevjčiča sadili, ne pa semena sejali, in ker so bile poslednje leta jako suhe, zato jim je tudi omenjeno lesovje spodletelo, posebno pa ker mu je nebó premalo mokrote prilivalo.

Bor bi bil po naših mislih najpripravniše drevó, če bi se po pustih goličavah in homcih zaredil; tudi gorski bor bi bil za omenjeno pogojzdenje ravno tako dober, da bi se sčasoma nekdanja rodovitnost v deželo zopet zaplodila, ker brez dostojne sence se tudi zemlja ne sponaša, in če se zemlja ne zboljša, tudi rodovitna ne more biti, ker silna burja ne razveja samo nekterih delov žive persti, ampak zemljo razpiše kolikor je le dobi.

Torej je na Krasu pred vsem drugim treba, da se senca napravi, sicer bo vse obdelovanje malo zdalo.

Kar akacijo zadeva, jo prištevamo k tistim drevesom, ktere najraje in najhitreje rastejo. Med Prosekom in Sežano se nahajajo poleg strazišča na železnici Nr. 457 in 458 lepe in kaj viseke akacije; na teržaški cesti blizo Sežane rastejo tudi prav čverste akacije; na kraški zemlji blizo Reke se ravno tako dobro akacije ponašajo, naj so se iz semena zaredile, ali so pa iz posajenih sadik izrastle.

Z akacijo bi se dal Kras sémtertjè najberže pogojziditi, ker se dá akacija najlože presaditi, in sadike iz semena izrediti. To se pa napravi tako le: seme se namoči, da jame kaliti, potem se zgodaj spomladi v čisto in

rahlo zemljo po dve čertici globoko, 6 do 8 čertic pa narazen v jameljčke poseje in nekoliko potlači.

Zraven akacije zasluži tudi sveta smokva (kakaovnjak), da bi jo Krašovci začeli saditi in sicer prvič zato, ker prav naglo raste, in drugič pa ker se po korenininih izrastkih neizrečeno lahko pomnožuje in s svojim širokim listjem v malo letih zemljo jako jako zboljša. Na cesarskem kobilstvu v Lipici smo posamne svete smokve vidili; in reči moramo, da prav spešno rastejo, in tiste, ki so bile v Chiadini v Terst presajene, so med vsemi drevesi naj beržeje rastle.

Meklen se ne nahaja na Krasu samo germičast, ampak v Lipici tudi lepe in visoke postave.

Drobnolistna lipa in trepetlika ste tudi na Krasu domá; lipa raste posebno od Postojne proti Šen-Petru, in se z leševjem brati in po travnikih pogostoma germovju enaka raste.

Brin je najzvestejši tovarš kraškega sveta; naj bi se saj tudi tam močno zasajal, kjer nič družega ne raste, da bi se tla z njim pokrile.

Sadne drevésa, ktere naj bi se blizo sosesk in poleg cést zasadile so: oreh, kostanj, češnja, hruška in murba.

Orehi se po Krasu skorej povsed dobro ponašajo; lepi in dobri konstanji rastejo v tomajski, naklaški in lipiški okolici.

Tudi se drobnica na Krasu pogostoma nahaja; naj žlahneje drobnice smo v Sežani na gosp. Polajevem vertu vidili.

Kar murbeno drevó zadeva, zasluži veliko večjo paznost, deloma zato, ker se na Krasu posebno dobro ponaša, (v Sežani in Tomaji najlepše murbe rastejo) deloma pa, ker Krašovcu lep dobiček obeta.

Pri nasadbi murb se mora pa na to gledati, da se le bela, ne pa filipiška murba sadi. Tomanjčani, pri nasadbi murb zapeljani, so le filipiško murbo sadili, akoravno so jo nekteri kmetovavci na Primorskem, posebno Goričani za vpeljavo sadjoreje priporočali, vendar ni posebnega priporočila vredna, k večjemu bi bila vredna, da bi se za medklajo v hudi vročini in suši svilnim červičem pokladala.

Lesnika se na Krasu tudi v več krajih nahaja, toda nikjer nismo lepega drevesa tega plemena narajmali.

Kar rastline za klajo zadeva, ki so vredne, da bi se na Krasu zaredile, so: mermulika (Hopfenklee, medicago lupulina), svinska resa ali polževa detelja (Schnecken- oder Wunderklee, medicago felcata), nemška detelja ali metelka (Lucerne, m. sativa), planinska detelja (der weisse Klee, trifolium repens), hribovska detelja (Steinklee, melilotus off.), turška detelja ali esparseta (Esparsette, hedysarus onobrichis), korninšica (Pimpinelle, poterium sanguisorba), erman (Schafgarbe, achillea millefolium), terpotec (Wegerich, plantago media et lanceolata), matere božje lasčiki (Zittergras, briga media), glistnik (Trespe, bromus erectus), ovčja bilnica (Schafschwingel, festuca ovina), travniška bilnica (Wiesenschwingel f. pratensis) i. t. d.

Mešanca imenovanih rastlin bi bila najpripravniša, da bi se ž njo nasipi in poševnosti ob železnici posejali, da bi jih nalivi tako lahko ne poplavili.

Preden seješ travno seme, namoči ga poprej in z zemljo zmešano ga sej; pokri ga z vejami in precej dobro potlači, da ga ne bodo hudi vetrovi raznesli.

Do zdaj smo govorili od dreves, germov in drugih travnih rastlin, ktere bi se imele rabiti za pogojzdenje Krasa, in kako ravnati, da se bolj s pridom pomnožijo. Če pa hočemo na milijone oralov Krasa obdelati in z raznimi drevesi zasaditi in z mnogimi rastlinami obsejati, moramo čez vse to še to-le storiti.

Že enkrat smo opomnili, da brez posebne sile se ne bo Kras nikdar obdelal. Predpisi gojzdne postave naznanjajo potrebno silo, toda ti predpisi ostanejo tako dolgo le prazna želja, le beseda na papirji, dokler se dostojni gojzdnarji (borštinarji) ne osnujejo, kateri bi to gojzdno postavo v rokah imeli, in dokler ne bojo skušeni gojzdnarji na Primorskem, v Istrii, Dalmaciji in na Notranjskem v službo vzeti, ne pojde pogojzdanje nikakor spešno od rok.

Ministerstvo notranjih oprav je že nekoliko štipendij za primorske učence utemeljilo, ki se v Mariabrunu gojzdnarskega učé, in po dokončanem izučení bodo na Primorskem službe nastopili. Upati je, da se bo ta reč tudi kmali resnično pričela.

Ker se pa ne more veliko gojzdnarjev naenkrat izučiti, kateri bi znali národní jezik govoríti, naj bi se ti najpred po najvažniših okrajih vpeljali, kakor v Terstu, na Brežini, Komenu, Sežani in Senožečah ali pa v Ležečah.

Gojzdnarji nimajo samo naloge, nad spolnovanjem gojzdne postave zvesto čúti, ampak njih dolžnost je tudi, da kmetovavcom dobre svete dajejo in v djanji kažejo, kako gré Kras obdelovati, da bo prej pogojzden. Ker so pa Krašovci večidel siromaki, in niso v stanu stroškov obdelovanja sami nositi, bi jim moglo državno vladarstvo k temu nekoliko pripomoči.

Perva in najposebniša pomoč je, da bi se sosekam potrebnega semena razdelilo.

Ker se hrast h drevesom perve verste prišteva, ktere naj se na Krasu zaplodijo, in ker se že v c. k. kobilstvih v Lipici in Prestranku dorašeni hrasti nahajajo, bi bilo prav, da bi se tukaj želod naberl in raznim soseskam razpošiljal. Tukaj pridelani želod je za kraški svet gotovo veliko boljši od vsakega drugega, zato ker je sad od doma čih dreves.

To so drevesa, germi in rastline, ktere so pripravne, da bi se ž njimi Kras obsadel in obsejal. Ravná naj se pa pri tem takole: Seme raznih drevés naj se seje, drevésa saditi bo le malokrat dobro. Tam, kjer posetev nima zatišja, se mora z vejami poredkoma pokriti in jih s kamnjem obložiti, da jih burja ne raznese in posetve z zemljo vred ne popiha. Ravno tako gré tudi s setvijo trave in detelje ravnati.

Drevésa naj se presajajo blizo kviško stermečih skal in kar je moč na takih krajih, kjer se kakošne tokave ali reže kraškega apnéneka nahajajo. Semena sejati in drevésca presajati je najbolje pozno v jeseni.

Visoki gojzdje hrastovja bi se imeli le ondi zarediti, kjer je apnének posebno močno razhreban, kar tudi sadnemu drevju in murbi tekne.

Kdor sadno drevje ali murbe presaja, naj presajuje kar se dá vselej le močne drevésca, in naj jih previdi z močnimi količi na severni strani in knjim drevésca priveže, da bodo varniše stale in lepše rastle, in da jih ne bo burja, ki od ravno tega kraja piha, preveč vila in poškovala. Presaja naj jih, kakor smo že popred omenili, vselej v jeseni, ne pa spomladi.

Zemlja in gnoj sta najbolja pripomočka za obdelovanje Krasa; zemlje in gnoja se bo sčasoma veliko vozilo po železnici ljubljansko-teržaški:

V Terstu, Reki, Postojni in Ljubljani se bodo gotovo še fabrike napravile, v kterih se bo za prodaj gnojni prah delal.

Kraški kmetovavci se bodo kmali prepričali, da se splačuje, ako se cele gorske brežine, kjer se lapor, kakor od Tersta do Grinijane, pri Ležečah, Šen-Petru i. t. d. nahaja, odkupijo, razkopajo in kakor rodovitna zemlja po njivah raztrosijo.

Ker pa mali kmet, ki se vedno z revšino vojskuje, ne bere pisanih ali natisnjenih naukov, če so še tako resnične, bi se mu imel pot podučénja po živih izgledih pokazati, da bi sam vidil in spoznal.

Izgled tak naj mu bo nasajeno drevje poleg ljubljansko-teržaške železnice, za katero je vis. c. k. ministerstvo kupčijstva 10000 fl. vsako leto določilo.

Ob kraški železnici se bodo posebno akacije in svete smokve naj bolj sadile; toda če bo ljubljansko-teržaška železnica tako obmejena kakor smo vis. c. kr. ministerstvu svetovali, se bo lahko poskusilo tudi hrastovo, mecesnovno, borovo, jesenovo drevje, iz semena pa tudi po sadikah po raznih bregih, nasipih in drugih legah izrejevati.

Zarejeni gojzdi bojo najostrejše sapo overali, zamete zmanjševali, studence napajali, zemljo rodovitnejo delali in siromaški stan Krašovcov zboljševali.

Poslovljeno po dr. F. Ks. Hlubeku.

Ljubljansko močvirje.

(Dalje in konec.)

Po takem je jasno, da se je močvirje ne toliko v starih, ampak v novejših časih huje in huje naraslo. Morebiti se je to narašanje začelo že proti koncu rimskega gospodarstva; saj poznejši rimski potopis kaže večji okolico na cesti proti Emoni, kakor da bi se zavoljo razširjenega mahú ne bilo moglo tako na ravnost hoditi. O marsikterem sovražnem napadu se je namreč vodna struga utegnila s podertinami zaježiti, kot na pr. o nateku Markomanov in Kvadov l. 169, o prihodu cesarja Maksimina l. 238. Še bolj se je vodotok mogel zanemariti in zaježiti, ko so z letom 395 divji narodi zaporedoma začeli skozi Emono dreti proti lepi Italii, zlasti ko so neukretni Huni s svojim nemilim vojvodam Atilom, tudi nad to mesto razsuli svoje sile. Mnogotere spremembe je ta kraj poskusil v srednjih časih: Emona je biti nehala, in Ljubljana se je vzdignila na njenem mestu, malo pa se je skerbela za lahek odtok obilnih vod. Hiše so se stavile terdo k reki, in so stiskale njeno strugo; napravljali so se mlinski jezovi, in so vodi zapirali pot; leséni mostovi na gostih kolih so se delali, in so reki obteževali tek; reka sama je bila proti mestu nanesla že dosti blata, sipe in ločja, in po planjavi proti Verhniki so se bile struge rek in potokov zasule in zarastle. Zatorej vé zgodovina od povodinj, ki so po Ljubljani hiše pri tléh polnile, in v gornje nadstropja segale, na pr. leta 1490 in potem 1537; zatorej so Ljubljančani nov mlin, ki je bil leta 1501 pri sedanjih šolah narejen, mogli podreti, ker je odtok vode dalječ po Notranjskem zadrževal; leta 1554 pa se je sklepal posvet, podreti še dva mlinska jezova pod mestom, ker bi voda potem padla za pet čevljev, in bi se močvirje za toliko posušilo. Namesti tega pa se je Ljubljana z zidovi novih terdnjav bolj tesno oklenila in z nabitimi kolmi med Krakovim in Žabjekom zaperla. Zategavoljo so se mnogokrat godile pritožbe, da kmetje ob kraji močvirja zastran večjih povodinj ne morejo svojih njiv obdelovati in svojih senožet kositi; tudi marsiktera pot, ki se je poprej rabila, je prišla pod vodo, vodotoki so se bolj zasuli in zarastli, še Ljubljana je mogla svojo staro strugo med Goricami in Žalostno goro zapustiti in si novo izkopati.

Škoda, ki jo je voda napravljala, in zguba, ki jo je močvirje delalo, se je če dalje bolj čutila, in množili so se nasveti in sklepi, kako bi se ta zleg dal odpraviti. Že leta 1554 sta na povelje kralja Ferdinanda I. dva italijanska umetnika, Degrandi in Vendaholo, prišla v Ljubljano, pregledat, kako bi se mesto dalo bolj uterditi, in močvirje bolj posušiti; njun nasvèt je bil, vodotok za gradom izkopati, tudi dva mlinska jezova pod mestom podreti, pa to posvetovanje je ostalo brez sadú. Pozneje krog l. 1600 se je ponudil Peter blagorodni Vacenberg, močvirje za neko zmerno povračilo bolj na suho djati, in z vasmí in kmetí naseliti; enako ponudbo je l. 1634 postavil Janez baron Jurič, pa obéh oglas je ostal neuslišán. Za njima je mestni pisar Voljbenk Markovič izdelal precej obširen sostavek zastran osušenja ljubljanskega močvirja; slavni Valvazor je pri popisovanji ljubljanskega mesta ta sostavek tudi vzel v svoje bukve, kot veden opomin za mesto in deželo, kakošno delo da jim je posebno potrebno izvršiti, pa dolgo je ostalo vse prazno. Vendar l. 1762 je delo sprožil Coren – blagorodni Mildenheim; prosil je na cesarskem dvoru, da bi se mu dovolilo 215 oralov zemlje na močvirji posušiti, in dasiravno se mu je stavilo veliko napotja, dosegel je, kar je iskal. Blaga cesarica Marija Terezija je dala to reč prav pretresti, in je Cornovo prošnjo uslišala; in verli mož je dal izkopati vodotok 2000 sežnjev dolg od Kozarskega grabna do Ljubljanice, in je posušil kos močvirja poleg Teržaške ceste, ki se po njem še vedno imenuje Cornovica, tudi vodotok se še kliče Cornov graben. S tem spodbujen je tudi P. Bruno Ortner, poslednji bistriški prelat, take poskušnje začel pri Borovnici in pri Virdu, in tudi ne brez pospeha.

Po takem početku, ki je dobro upanje budil, je cesarica kot skerbna mati ukazala, naj se napravi popoln popis ljubljanskega močvirja, in naj se tudi preštejejo stroški, ga v rodoviten svet spremeniti. P. Gabriel Gruber, iz reda Jesusovega, učenik mehanike v Ljubljani, je to delo prevzel, in je naredil dvojen nasvèt, strugo Ljubljanice skozi mesto iztrebiti in ponižati, ali pa vodotok za gradom izkopati; priporočil je pa bolj poslednje delo, kar mu je tudi stotnik in zemljomer Struppi poterdil. Po daljšem posvetovanji je došlo do P. Gruberja višje povelje, in kopanje vodotoka se je leta 1772 začelo; pa večji težava je bila z delom, kakor se je poprej mislilo. Zemlja med Ljubljanico in gričem je z delom vred rastla, ker je stisnjena šota kviško stopala, ko je bila ilovica z verha odvzeta; med gradom in golovcom je bil grič ilovnatoga škerlovja presekat; dalje pa veliko starega vodnega proda prekopati; ko je bil zidani most narejen, in vodotok komej do pol izkopan, so se natekli stroški še enkrat večji, kakor so se pa v začetku šteli. Po novem cesaričnem povelji je l. 1779 G. Struppi, zdaj za polkovnikovega namestnika in barona imenovan, nadaljno delo prevzel, ter ga je krepko in umno izvršil, in v jeseni l. 1780 je Ljubljanica začela teči po novem vodotoku, ki se navadno imenuje cesarski graben. Vsi stroški tega dela so znesli blizo 220,000 gl., namreč odkupšina sveta 13,404 gl., zidani most 50,000 gl., in drugi znesek se je porabil za kopanje in zaterdovanje vodotoka. Komej se je del reke izlil po novem vodotoku, je začela voda v strugi padati, za 1 do 2 čevljev se je znižala od Verhnike do Ljubljane; bregovi ob kraji reke so se začeli sušiti, tudi pozamezni deli znotrej močvirja so se znebili preobilne vode, ker so tudi manjši reke, kot Iška in Borovnišica, nižje stopile; na več krajih so se začele snožeti delati, zlasti pri mestnem logu, poleg novomeške in teržaške ceste.

Vendar zdaj se je še prav pokazalo, kako potrebno je iztrebljenje in ponižanje vodne struge, ki gré skozi mesto; zakaj velik del mahú je ostal le moker svet, in tudi povodnji so še rade zastajale po daljni planjavi. Pa prvo delo je bilo deželi veliko stroškov pobralo, da ni bilo mo-

goče kmalo novega začenjati; in verh je nastopila dolga francozka vojska, sovražnik je večkrat v deželo prišel, v zadnje jo je za več let posedel; ni bilo tedaj čudo, če delo za posušenje močvirja ni kazalo pospeha, dasiravno se je bila očetova skerb cesarja Franca I. že tudi na to ozerla. Komaj pa ko je kranjska dežela spet prišla pod avstrijsko oblast, je dobrotljivi vladar ukazal ponoviti posvetovanje, kako bi se močvirje rešilo preobilne vode; in ob času vladarskega shoda ali kongresa v Ljubljani je sam s presvelo cesarico dostikrat tihoma šel močvirje ogledovat. Konec tega je bil, da je bil v spomladi l. 1821 nov posvet zbran, o katerem je dvorni stavbni vodja in svetovavec Šemerl vitez Leitenbach dokazal potrebo, mlinske jezove pod ljubljanskim mestom podreti, in strugo zadržane reke iztrebiti in znižati. Ti sklepi so bili poterjeni na višjem mestu, in dana je bila obljuba, večji del stroškov založiti iz državne dnarnice. Novi deželni poglavar baron Šmidburg si je velike zasluge nabral o tem, da je pri presvetlem cesarji vneto govoril za ta početek, in da je vse delo krepko pospeševal; za izpeljevanje vsega dela posamim je bila odločena posebna odbornica ali komisija, sestavljena iz udov poglavarškega svetovavstva, stavbnega vodstva in mestne gosposke, pod predstvom poglavarškega svetovavca Vagnerja.

V jeseni leta 1823 se je začelo tehtno delo. Ravno v god presvetlega cesarja Franca I. je bil podert prvi jez pod mestom pri škofijskem mlinu; iztrebil se je deloma tudi cesarski graben, da bi se voda od struge, ki jo Ljubljanica ima skozi mesto, bolj odpeljala. Drugo leto se je odperl še drugi jez pri fabriki na Selu; iztrebilo se je veliko kamnja, blata in vodnega proda, iz struge izleklo veliko kolov iz vodotoka; da bi se pa struga z ložjim trudom znižala, se je l. 1825 jez napravil pri iztoku Gradašice, in vsa voda se je obrnila po cesarskem grabnu. Delo je dalje šlo tudi še l. 1826 in 1827; izkopaval in lomil se je vodni prod, ki je bil po primešanem apneniku v celo skalovje spremenjen; podzidovale so se tudi hiše katerih temeljno stalo se je bilo z poniževanjem vodotoka odkrilo. Še se je pod mestom proti Selu nova 400 sežnjev dolga struga pripravila Ljubljanici in l. 1828 doveršila. Delo je bilo težavno, ker je bilo treba veliko okamnjenega vodnega proda prekopati, in močno apneno skalo presekat; pa reka je dobila ravno pot, in voda se je hitreje odtekala. Verh tega se je tudi mlinski jez pri Hrušici pod Ljubljano razderl, in Cesarski graben po sredi globokeje iztrebil.

Po vsih teh delih se je toliko izvršilo, da je Ljubljanica na svojem tekuskozi mesto za 5 čevljev nižje padla. Lahko se sodi, koliko je to v posušenje močvirja pomaglo; zatorej so se pa s tem, ko je reka padala, tudi še posebne dela na močvirji počele. Posebna odbornica ali komisija, ki je bila l. 1826 sestavljena, pod vodstvom gojzdnarskega komisarja blagorodnega Caruba, iz udov stavbnega vodstva, mestnega in kantonskih prednikov, je vodila te dela; pri njej si je razun drugih mož mestni župan Hradecki posebne zasluge pridobil. Pred drugim se je struga poglavitne reke od Verhnike do Ljubljane iztrebila, več sto hrastov, ki so bili časoma z brega v vodo popadali, se je izleklo; dalje sta se začela l. 1826 kopati dva poglavitna vodotoka ali kanala, eden poleg teržaške, eden poleg novomeške ceste; tamkaj namreč se je Cornov graben podaljšal in znižal, tukaj pa se je Galevški graben enako dalje potegnul. S tema poglavitnima vodotokoma ali pa z Ljubljanico so se sklenili stranski vodotoki, ki so se izkopali za vsako okrajno sosesko, in za nekatere zablatnjene in zasute potoke in zeló zamočene mahove posebej; delo je bilo težavno, ker se je moglo kopati na mehkem in silno namočenem svetu. Verh tega so se napravile ceste po močvirji od soseske do soseske in križem. Začetek se je storil l. 1826 z Ižansko cesto od Ljubljane do Studenca; veliko truda je prizadjalo to delo, ker so se mogli globoki

grabni ob kraji izkopati, nizki svetovi vzdigniti, mokri kraji z verbovimi butarami ali fašinami zaterditi, mnogi mostovi napraviti, in ker se je kamen in pesek za nasi-panje od dalječ mogel voziti.

Po takem prizadevanji se je v kratkih letih veliko storilo, kar je hodilo ljubljanskemu mestu in vsi okolici v prid; presvetli cesar Franc se je leta 1826, še bolj pa l. 1830 z lastnimi očmi prepričal vrednosti dela, ki ga je počela njegova dobrotljiva vlada. Posušeni svet je namreč začel že tudi dobičke donášati; prešnji mah se je začel spremenjevati v senožeti, pripravniki kraji so se jeli prekopavati, požigati in za njive rabiti; že l. 1830 se je na mahu razun družega pridelalo 5178 vagánov žita zlasti reži in ovsa; pridelki so se vsako leto množili, kakor se je svet delil, z neštevilnimi manjšimi grabni sušil, požigal in obdeloval; l. 1836 se je našlo že 49432 vagánov raznega žita, zlasti reži, ovsa in tudi ajde, in še obilno sočivja in sirovine, zlasti fežola in koruna; tudi se je bilo postavilo že več novih hiš sred nekdanjega močvirja. Vendar je bilo za potrebno spoznano, še nekatere dela početi, da bi se vode hitreje odpeljavale z močvirja; izveršenje teh del je presvetli cesar Ferdinand I. dovolil l. 1836. Tedaj je bil cesarski graben bolj na široko iztrebljen in ponižan, ter pri zidanem mostu bolj obilno odpert; po sredi vodne struge skozi mesto se je presekal še za 3 čevlje nižji vodotok, in breg ob kraji se je skozi in skozi zaterdil s kamnatim tlakom; tudi mostovi so se djali bolj na redke jarme, poglavitni mestni most pa se je l. 1842 napravil iz rezanega kamna. Ostalo je še, poglavitna dva vodotoka na močvirji do konca izkopati, namreč Cornov graben do Tujnice, in Galevški graben do Želimljišice; utegnili bi tudi na to priti, da bi se cesarski graben še globokeje izkopal, in odtok pri zidanem mostu širje in nižje odperl, kakor se je že tudi prošnja položila pred višjo vlado.

Veliki so bili stroški in obilne so bile dela, kar jih je odpeljevanje vode in sušenje močvirja do tega časa tirjalo; vsi stroški v delu in denarjih so se v začetku namerjali na 70,000 gl., in toliko in še več so znesle vse izdaje in vsi početki. Samo odkupovanje štirih mlinov je odneslo 45,000 gl.; iztrebljevanje in zniževanje stare vodne struge in cesarskega grabna in kopanja novega vodotoka pod mestom je vzelo v denarjih, kolikor se zamore po dose-danjih naznanilih prešteti, na 23,000 gl.; razun 21,000 gl. za odkupovanje in 6500 gl. za dela, ki jih je mesto založilo, je šlo vse drugo iz državne denarnice. Verh tega so mestne in bližnje kantonske soseske prostovoljno dale delavcov za več ko 50,000 dni, kar po manjšem šteto znese čez 20,000 gl., vse to pri trebljenji in kopanju struge skozi mesto, kjer se je vzdignilo samo s to pripomočjo za 5900 končnih sežnjev kamnja, peska, blata in skalnatega proda. Za sušenje močvirja posebej pa se je izdalo do zdaj blizo 34,000 gl. iz mestne denarnice, in do 2000 gl. iz bližnjih kantonskih denarnic; ti stroški so šli nekaj na mostove, nekaj na kopanje vodotokov. Razun tega pa so soseske skupaj veliko tisuč dni dela storilo pri večjih in manjših cestah, pri poglavitnih in pri stranskih vodotokih, ravno tako pozamezni gospodarji pri svojih v novo pridobljenih posestvih. Večjih ali kantonskih cest se je storilo 23,400, manjših ali soseskih pa 50,000 sežnjev na dolgo; poglavitna vodotoka merita do zdaj 10,700 sežnjev, grabni med posameznimi deli pa že čez 420,000 sežnjev podolgoma; vse te dela, po manjšem na denar veržene so veljale na 280,000 gl.

Vsi ti stroški in početki pa že tudi prinašajo mnogo dobička. Velike povodnji med Ljubljano in Verhoiko so odnehale, vsakdanja gosta megla je zginila, zrak v ljubljanski okolici se je zboljšal, mokrota po stanovališčih je odšla, pogostne merzlice so se zgubile; več ali manj je posušeno močvirje, ki obsega skupaj na 40,000 oralov sveta, in od tega se že čez 27,000 oralov rabi manjši del

za njive, in večji del za senožeti. Ta svet je poprej stal pod Ljubljansko mestno, Križansko, Izansko, Bistriško in Logaško gosposko, ter jim je dajal samo lov povodnih ptic in rib; okrajne soseske so se lastile vsaktera bližnjega kosa zemlje, pa le malo ločnate trave in mahú so bile v stanu od tod spraviti.

Kar se je pa začelo močvirje sušiti, je sicer ptičji lov večjidel odnehal, ribštvo se je pomanjšalo, pa gosposke so bile nekaj odškodovane z davkom, nekaj z rodovitnim svetom, soseske so dobile senožet in njiv, kar je dotična komisija začela posušeni svet med posamezne gospodarje deliti; državni denarnici pa so se odperli novi dohodki, ker se obdelani svet sčasoma in po malem z davki obklada. Perve žitne pridelke so našle soseske poleg teržaške ceste l. 1830 na nekdanji Cornovici; ravno to leto so se začeli obdelovati mestni deli na Volarji med Ljubljano in Išico; obdelovanje se je potem z žetvijo vred množilo od leta do leta, kakor se vidi iz letnih izkazov, ki jih je naznanovala dotična komisija. Poslednji tak izkaz zadeva l. 1846, in nanaša 16,352 vagánov reži, 1408 ječmena, 12,205 ovsa, 10,209 koruna, 6201 fežola in 189 prosa; ajdo je takrat slana vzela, drugač bi je bilo kacij 8000 vagánov; zraven se je pridelalo še veliko repe, korenja in zelja, in veliko centov tečnega sená. Tak izkaz se vé de ni natančen, in poslednje leta se je obdelovanje še bolj razširilo; iz tega se vidi, da obdelovanje močvirja napreduje; tedaj se slednji letni pridelki smejo še enkrat večji šteti; zatorej je pa tudi cena orala nekdanjega močvirja prišla od 5 gl. na 60 do 100, celó na 150 do 250 gl. Res da požiganje močvirja ni narboljši pot, svet rodoviten storiti, ker se zemlja preveč ponižuje, in šota na pol zastoj pokončá; bolj prav bi bilo, nekdanje močvirje po taki poti obdelovati, kakor se drugod delajo novine, namreč v začetku prekopan svet dobro pognojiti in z režjo obsejati, potem ga dobro preorati in ga za oves in deteljo pripraviti, tretje leto pa drugo deteljo za ajdo podorati, in v četrtem letu za fežol in korun pognojiti. To je bil nasvét znanega grofa Hohenvarta, in po takem je zemlja za vse pripravna. Mnogo novih pahištev se je že tudi postavilo na močvirje; na Volarji je vas, ki šteje 40 hiš in čez 200 duš, drugod je že tudi 18 novih naselnic. Pa tudi šota se je začela v večji prid rabiti; po 500,000 centov se je je narezalo na leto, ki jo je sladkornica jemala za kurjavo; zdaj je odločen kos sveta pri Kušlanovem gradu, ki meri 1000 oralov, da se pripravlja šota za cesarsko železnico. Kar je pa posebno začudenja vredno, je to, da čez močvirje zdaj gré železnica ondi, kjer se je poprej komaj lovec prestopal, in med Goricami in Žalostno goro celo po takem svetu, kjer se je kdaj le s čolnom vozilo; res da se je 1200 sežnjev na dolgo kamnja nasulo 30 do 45 čevljev v globočino, in še 12 do 15 čevljev visoko po verhu, pa zdaj je ondi terd svet, kjer se je kraj vedno imenoval jezero, in je stara pesem le za jezera vedila.

Hicinger.

Sveta vira.

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

(Konec.)

IV.

Nedeljo jutro, prej še, ko se je prikazalo solnce na nebu, starostov inoš¹⁾ prinese černo palico k prvemu hramu v vasi, ž njo poterka na vrata in na glas zavpije: „Ob desetih se začne sveta vira“.

Kakor blisk se je ta vest razširila od hiše do hiše in prestrašila vse prebivavce. „Sveta vira, sveta vira, kdo bode na smert obsojen“ tako je vse prašalo malo in veliko, pa nobeden ni vedil odgovora.

Ko je solnce začinjalo na obnebi plavati, in metati svoje rumene žarke po Ivanšici, že so inoši nosili mize in stole pod košato lipo. Proti deveti uri prijaše knez Čakovski, spremljan od svetega Mikeja²⁾. Mike je bil somen mož,³⁾ serobradat, na glavi je nosil visoko kidaro,⁴⁾ okoli pleč pa beli plajš. V roci je držal černo palico.

Inoš zatrobi; bilo je to znamenje, da se začne sveta vira.

Okoli miz sedijo virniki, samo seri možaki. Vse rado vedno gleda, koga bodo sodili.

Knez Čakovski stopi na uzvišeno mesto pod lipo in začne govoriti: Sveti otec Mike in častivredni starostje! Poštenemu kmetu Bonatu je ušla hčerka pred mesecom dni med kerščenike. Tam se je odpovedala veri svojih očakov in se omožila zoper postavo naše zemlje s kerščenim človekom. Ugodilo pa je očetu Bonatu svojo oskrunjeno hčer nazaj dobiti. Kakor zvest spoštovatelj naših bogov, in kakor pokoren ud države naše je on nam in svetemu Mikeju oznanil to žalostno prigodbo. Naše zapovedi terjajo smert za takošno pregreho; zato smo poklicali sveto viro, naj sodi nesrečno oskrunjenko.

Starosta⁵⁾ prinese bele in črne kostke⁶⁾ in črni krab⁷⁾, v ktere ga virniki mečejo kostke.

Sveti otec Mikej jih prešteje, in večina črnih kostk terja smert.

Tetko pripeljejo pred starosta s stola, na katerem je sedela ves čas viranja; starosta vzeme od Mikeja černo palico in jo pred Tetko stere na dvoje v znamenje, da je obsojena na smert.

Mikej ji reče, da še poldneva in eno noč ima časa spokoriti svoje grehe. Drugi dan, pred solničnim izhodom naj bo pripravljena za neton⁸⁾

„Bogovi so posamani⁹⁾ — pravi stari Bonata — izidi se vaša volja“.

Z močnim sercom je Tetka poslušala na besede Mikejeve, in v ječi, kamor so jo bili odpeljali, celo noč molila k zveličarju sveta.

V.

Čez brod pri petovskem gradu je velika stiska. „Le hitro, da kje ne pridemo prepozno“, tako priganja Jurko Pogovin hrabro četo svetlo oboroženih katanov.¹⁰⁾ Zvedil je, da so mu ljubo ženo ukradli, tudi si je mislil, kaj je v njeni domovini čaka, zato na čelu hrabrih tovaršev jaše v zemljo Čakovskega kneza, da jo reši grozovitne smerti.

Skintre¹¹⁾ se bliskajo pod kopiti bistrih kónj; že jih noč vloví, ali Jurko kliče: Naprej, naprej da nebode prekasno!

Solnce ni še zasvetilo, ko rabelj že napravlja neton. V belo oblečene žene spremljajo ubogo Tetko na zadnji poti. Pevajo surobne pesmi priporočivši jo Bogu podzemeljskemu Zelunu. Že so pri nesrečnem mestu; že jo menijo vzdigniti na neton, ko zadoni trobente glas, in zabliskajo ostre čorde.¹²⁾ „Barba! ljuba Barba!“ zavpije Jurko, in jo z močno roko prime posadivši jo na svojega bistrega konja.

Med tem postane rabuka, stražar iz stražiša kliče na vojsko, in skoro se vname hud boj med kerščansko četo in

pagani. Kakor lev bojuje se Jurko, v desnici deržeč meč, v levici ljubo ženko, — vendar v božjem svitu bilo je drugače sklenjeno: V onem hipu, kadar sovražna strela prebode Tetko, se tudi Jurko s konja prekucne ugojen od ostre sulice. Kerščanska četa je ujeta — in katane so odpeljali v sužnost.

Tetko in Jurka so pokopali na onem mestu, kjer danes cerkev sv. Jurja stoji. Kerščanstvo je tudi skoro v ti okolici zmagalo; med zapadno-ogerskimi Slovenci se še marsiktera povest pripoveduje iz paganskih časov.

Pomenki krajnskega zgodovinskega društva v zborih mesca novembra in decembra.

V zboru 5. novembra je začel gosp. V. Urbas razkladati, kaj je bilo doslej v zemljo- in krajopisji krajnske dežele pisanega. Kirtherjevih (1602—1680) in Valvazorjevih del le ob kratkem omenivši je govoril gosp. Urbas obširneje o Steinbergovem popisu Cerkniškega jezera. To bo v „Mittheilungen za 1858“ natisnjeno. Potem je bral tajnik društva sostavek gosp. dr. H. Costa o starorimskih spomenikih v Ljubljani.

Gosp. prof. Metelko je bral zanimivo zgodovinsko-krajopisno monografijo o Strugi med Ribnico in Žužemberkom. Poslal jo je gosp. fajmošter Namre in bo v „Mitth. za mesec december“ natisnjena. K sklepu je govoril gosp. dr. Klun, kateri potovaje kot c. k. profesor v Zader je zbor obiskal in povedal, kako častno je našemu zgodovinskemu društvu, da tudi v daljni Nemčiji cenijo učenj in slavni možje njegovo delavnost.

Zbor 3. decembra so počastili Nj. ekscelencija gosp. grof Chorinsky s svojo nazočastjo.

G. prof. Metelko je nadaljeval svoj govor o „Slavinu“ Dobrovskega, in povedal v sklepu, da je ljubljanski knezo-škof Tomaž Chrön v nekem koledarji, ki je shranjen v muzeumu, zapisal, da je v svoje veselje zvedil po dveh iz Poljskega v Rim potujočih duhovnih, da imajo tudi Poljaki že celo sv. pismo v svoj jezik prestavljeno. Dobili so to prestavo v letu 1561; Čehi so jo imeli že leta 1488.

Gosp. Urbas je nadaljeval, kar je začel v zboru 5. novembra, in je govoril o Gruberjevih pismih (1781), o Haquetovi „Oryctographia carnioliae“ 1778, in o tega potovanji v mineralogično-botaničnih zadevah (1784).

Potem je bral društveni arkivar, gosp. Germovnik rokopis med društvenimi papirji najden, v katerem je kratko pa dobro popisano, kaj se je godilo 20. in 21. marca 1784, ko je bil cesar Jožef II. v Ljubljani. Ker nima ne zgodovinsko društvo ne c. k. biblioteka ljubljanskega časnika tistega leta, so Nj. ekscelencia, gospod deželni poglavar naročili gospodu društvenemu kustosu, zastran té zadeve kaj več poiskati v stanovskih in poglavarstvenih arhivih.

V sklepu je omenil tajnik, da mu je obljubil prof. Momen o svojem povratku iz Istre v Vratislavo za „Mittheilungen“ poslati spisec o najzanimitejšem zgodovinskem spomeniku, namreč o kamnu, ki je v Straži poleg Kerškega, ktere ga pa doslej še nihče ni mogel vganiti.

Dr. E. H. Costa.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zagreba 18. dec. A. K—s. „Slovanski popotnik“ je že povedal, da bode „Neven“ od novega leta počemši izhajal v Reki. Čitavnica rečka bode ga izdajala. Kakor nam javlja dopis iz Reke v „Narodnih Novinah“, se imamo krepkega napredka nadjati. Gosp. dr. Josip Vranjičan-Dobrinović Severinski se je lotil vredništva ter je dragovoljno težek jarm na se vzel. Ako pomislimo, kakošno mnjenje ima občinstvo o letošnjem „Nevenu“, lahko previ-

¹⁾ Inoš = junoš, kakor inoh iz junoh pri ogerskih Slovencih Diener, Bursche.

²⁾ Mike naj višji svetjenik (praznik) starih Slovincov.

³⁾ Somen okoli Belatinec toliko kakor visok, stattlich, erhaben.

⁴⁾ Kidara = mitra greška beseda.

⁵⁾ Starosta Gemeindeältester pri starih Slovincih.

⁶⁾ Kostka, Würfel, ker so napravljen iz kosti.

⁷⁾ Krab, Topf, Glückstopf pri ogerskih Slovincih, tudi pri Čehih. Krabonošec Glückstopfträger, krabonoš, vas na Češkem in Štajarskem.

⁸⁾ Neton, Scheiterhaufen, od netiti, heitzen, brennen.

⁹⁾ Samati, placare, sühnen pri ogerskih Slovincih.

¹⁰⁾ Katan = jahač pri ogerskih Slovincih.

¹¹⁾ Skintre, iskre, tudi na Štajarskem znana beseda.

¹²⁾ Čorda = sablja.

dimo, da se je podstopil zlo težavnega dela. Leto se je h koncu nagnilo, „Nevena“ pa je komaj 2. zvezek zagledal beli dan; 3. in 4. pa še v globoki tmici spita, in težko da se bodeta kedaj prebudila! — Vse to je gosp. vrednik dobro prevdaril in preračunal, preden se je tega početja lotil; zato je odločil: „Neven“ izdavati vsaki teden enkrat v 8ki na celi pòli, in mu tako zopet njegovo nekdanjo obliko dati; cena mu bode kakor mu je sedaj bila, po pošti 5 for. na leto. Obsežek mu bode zabava, pouka in znanje. Razpisalo se bode kar v prvem listu 6 daril za prvo polovico leta, in to za dve najboljše noveli humoristične ali ozbiljne za vsako po 50 for. sr., ako bodo obsegle pol druge tiskane pòle, za dve noveli ali romanci druge verste po 30 for., in za dve tretje verste po 20 for. Razun tega bodo tudi manjši sestavki obdarjeni s darili po 10 ali 5 for.; med te spadajo razne čertice bodi si zabavne ali podučne, kritični članki in znanstveni ali humoristični dopisi. Ako se bode oglasila dovoljna množica predbrojnikov, je gosp. vrednik pripravljen, še več daril kakor šest, za prvega pol leta razpisati. Onih 400 for. sr., ki jih je do sedaj Matica ilirska dajala vsako leto „Nevenu“ v podporo, bode za naprej Matici ostalo, kajti jih „Neven“ ne potrebuje. — Slovenski domorodci, katerim je za razcvet jugoslovanske književnosti mar, bodo gotovo zraven domačega našega „Glasnika“ tudi „Nevena“ si priskerbeli.

Iz Goriškega, 20. dec. — d. — Kar sta nasvetovala gg. Hicinger in J. L. za novo izdanje vseh Vodnikovih pesniških izdelkov, to si gotovo in iz celega serca želi vsak omikan Slovenec, in hrepeni le še po prav urni in dostojni izpeljavi tega važnega nasveta. Naj torej spoštovani hranivec Vodnikovih rokopisov blagovoli, prav prav kmali naš narod razveseliti z javno obljubo v „Novicah“, da hoče te želje še v letu stoletnice ali sam spolniti, ali pa v ravno ta namen vse omenjene rokopise slavnoznanosti g. Hicingerja izročiti.

G. J. L.—ova „conditio sine qua non“: kar najbolj moč natančna podoba Vodnikova je vsim njegovim spoštovavcem kaj važna reč; na prvi pogled bo vse še živeče znance bolj zveselila, kakor vès drug še toliko sjajin kinč spomnice; vsem tistim pa, ki slavnega moža nismo osebno poznali, ga bo taka zares podobna podoba, kazala v tem ogledalu kakor vnovič oživelega. *)

Toda kolikor imenitnejši je v človeku neumerljivi duh mimo umerljivega telesa, toliko važnejša nam bo mimo natančne podobe obraza tudi natančna podoba izraza Vodnikovih pesem po njegovih lastnih narečnih oblikah, in ne po tako imenovanih občno(?) zaželjenih novjšegnih. Res je, čas preminja vse v svojem nevderžljivem teku; tako tudi obraze jezikov: le edine zgodovine ne zamore premeniti. Zgodovino spoštujejo vsi omikani narodi — tudi po izvirnih podobah spominkov. Kdo današnji dan v lepoznanstvih in umetnostih prekosí sloveče Italjane? In vendar oni stoletje za stoletjem do današnjega dneva natiskujejo svojega Dante-ta, Petrarka-ta, Tasso-ta še zmiraj v rokopisnih oblikah teh svojih prvih narodskih pesnikov. Ta omikani narod vé, kaj gré šegi, kaj zgodovini. — Kdor bi nam Slovencom prestrojeval Vodnikove pesmi na „nove oblike“, on bi bil mojster-skaza — vès podoben znani

*) Kar je nam znano, je le v ljubljanski biblioteki malana podoba Vodnikova, po kateri je posneta tista na kamnotisu s podpisanimi versticami „Ne sina, ne hčere, etc., in po ti tista, ki jo je leta 1854 prinesel „Koledarček“. Vse te podobe izvirajo tedaj iz ene, — ali so pa Vodniku prav podobne ali ne, morejo le razsoditi možje, katerim je Vodnik popolnoma še v spominu; al kaj velja, da še ti ne bojo ene rekli, ker tudi pri presojovalni podob veljá „quod capita tot sententiae“. Tega smo se še le unidan prepričali pri podobi nekega visokega gospoda, ktero je vsak za popolnoma dobro spoznal, in vendar je nekdo (sicer bistroumen človek) terdil, da ni nikomur podobna!

opici, ki je prelepe podobe slovečega mojstra, med tem ko je ta od dela šel kosit, vse vse po svoje preobrazila ali „premalala“; on bi s to svojo opičjo serboritostjo narodu uničil izvirnost njegovega prvega pesniškega spominka. Nadjamo se torej, da bo nov izdajavec Vodnikovih pesem — kdor že koli — spoštoval na njih zgodovinske oblike pesnikovega rokopisa. *)

Še nekaj. Gospod J. L. priporoča: Knjiga ta (Vodnikovih pesniških izdelkov) naj bi se osnovala v vsi svoji znotranji in zvonanji obliki izverstno. To je res sjajin nasvèt, al tudi drag, veliko predrag! Jez pa mislim in gotovo tudi z menoj šemnogo mnogo družih, da, razun natanjčne podobe, in življenjopisa slavnega moža, bi se vse „druge podobe, napevi v notah“ in vse, kar znotrajne izverstnosti Vodnikovih pesem nič ne povzdigne, bolj podalo za posebne slavivne „bukve v spomin Vodnika“, ki nam jih je že gosp. dr. E. H. Costa obljubil, kakor pa za „vvod“ Vodnikovih pesem; sicer so, po takem „vvodu“, še posebne slavivne bukve celó nepotrebne. To bi bila pač slaba zahvala blagemu obetavcu take spomnice za njegove rodoljubne namene in trude! — Pa ta izverstna zunanjšina Vodnikovih pesem bi té brez potrebe in tako silno podražila, da bi si jih mnogi najgorkejših spoštovavcev slavnega pesnika pošolah in med mlajšim duhovstvom ne moglo kupiti — saj večina dijakov ne, katerim bodo vendar pred vsim ravno té pesmi v izgled služile. Tem naj marljivšim bravcom Vodnika je, razun njegove natanjčne podobe in življenjopisa, bistveno le na njegovih pesniških izdelkih ležeče — veliko veliko več, kot na vsem drugem in dragem blišu zunanjšine. Pustite tedaj vsakemu svoje: Vodnikovim pesmam le ličin natis na lepem, neprezerljivem papirji, z natanjčno podobo, življenjopisom in rokopisnimi oblikami njegovimi; posebnim „bukvam v spomin Vodnika“ pa tudi ves dostojni zunajni bliš slavivne knjige!

Iz slovenskih goric 23. dec. †. Neusmiljena smert nam je spet pridnega domoljuba vzela. 23. dan t. m. so pokopali gosp. farmeštra novocerkovskega Jurja Eileca. Rajniki so se rodili 16. aprila 1803 in so bili 27. julija 1834 za mešnika posvečeni. Iz prvega so služili za kaplana v Holeneku na nemškem Štajeri, potem pri slovensko-nemški fari v Lučah, ter pri Kapeli, mali Nedeli, pri veliki farni cerkvi v Ptuj, na gori blizo Ptuja, od kodar so za farmeštra prišli k Novi cerkvi blizo Cmureka. Povsod, kjer so služili, so bili priden delavec v vinogradu Gospodovčm, in so skerbili za lepoto hramov božjih. Ker so bili dobro izurjen slikar, so povsod lepo in radi popravljali altarske podobsine, in to jim je prikupilo serca vseh vernih. — Pa bili so tudi goreč Slovenec. Med Muro in Dravo se poje več njihovih junaških pesem. „Novice“, „Zgodnja Danica“, in drugi slovenski časopisi so večkrat prinesli lepe dopise pod imenom Anovski. Za oživljenje slovenskega duha so tudi skerbili po slikah. Nji-

*) Častitega gosp. dopisnika že menda strah obhaja pred „om, ega in emu, in da“, ktere „okorne“ oblike mu prizadevajo že več let strašno terpljenje. Nikar se ne bojte tega! Vodniku se bo pustilo, kar je Vodnikovega; al pomisliti morate, da Vodnik se je trudil postopati naprej, kakor je to tudi dolžnost naša. Vodnikove besede, ki jih je 30. rožnietva 1798 z lastno roko zapisal v svoj eksemplar „Lablanških Noviz“, ki ga hranuje naša ces. bukvarnica, so nam sveto vodilo, — naj Vam, častiti gospod, bojo tudi tolažilo zavoljo om in ega. Glasé se pa te Vodnikove besede takole: „Ozhe Marka Pohlin me je krajnfko pifati uzhil 1773, al od takrat fim, is lupine slesel. inu se v teh novizah drugazhi is vfiš dofedajnih krajnfkih pifalzv norza delati sazbnem. Eger me je nagovoril, rad fim moje tumpafsto pero nremu v fhtero posodil; se kremshim, se pazhim, inu gledam, kako bi nafh jezik narbol po drugih she ofnashenih europejfkkih jesikih perresal. Bravec! ti bofh sodnik!“

Tako Vodnik, kateri ni bil mož „des Stillstandes“.

hovi duhovni bratje imajo lepe spominke v svojih sobah, kateri kažejo ali narodne nošnje, ali pa zgodovinske osebe Slovincov. Za Krempelnovo „Dogodivšino“ so izrisali rajni farnešter Eilec skoro vse slike, ktere so bukvam pridjane. Spisali so tudi lepe molitevne bukvice, in kolikor mi je znano, prve v novem pravopisu. Na meji slovenščine živeči so hrabro branili narodnost slovensko v cerkvi in v šoli, in ker njihova fara že v gradčkem okraji stoji in po takem bi mogla po novi razdelitvi pri gradčkem škofijstvu ostati, so nebavši se zamere pri velikih gospodih v posebni ulogi prosili, naj njihova fara, v kateri je več Slovincov kakor Nemcov, se vversti k labodski škofii. Bog daj, da bi se ta želja spoznala!

Naj bodo te kratke verstice verlemu možu v spomin; dobrotljivi Bog pa naj mu plati za vse blage trude na veke!

Iz Ljubljane 28. dec. — Iz srednje Afrike donašajo dopisi, da so misijonarji zdravi in se pri mnogem terpljenju prav dobro počutijo. Gospod provikar dr. Knoblehar se je podal v sredi mesca oktobra na pot v Rim in bo prišel tudi svoje rojake zopet obiskat. — Danes se je peljal gospod profesor dr. Klun iz Zadra skozi Ljubljano na Dunaj, kamor je kot profesor na novi kupčijski akademii izvoljen bil. — Za novo leto imamo svojim bravcom še važno novico povedati, da so presvitli Cesar ravnokar dovolili dela za popolno osušenje Ljubljanskega mahú (močvirja), ki se imajo berž v spomladi začeti in po katerih bo Gruberjev kanal za 6 čevljev znižan, namesto starega zidanega mosta se bo nov most naredil itd.

Novičar iz raznih krajev.

Z armado vred so Cesar ukazali tudi vojaško-policijsko stražo zmanjšati, kar se je tudi že zgodilo, in sicer tako, da so v velikih mestih, kakor na Dunaji, v Pragi in Peštu stevilo policajev precej znižali, v manjih mestih pa čisto razpustili. Za javno varnost imajo uredniki civilnega policijstva in mestnih gospok skerbeti, katerim daje, kjer je treba, c. k. žandarmerija in vojaščina pomoč. — Papirnate desetice bodo c. k. dnarnice jemale in zamenjevale samo še do 31. januarja 1858. — „Fantaisie“ je ime barki, katero so dali Cesar na Angležkem izdelati. Vsa železna je, in kar njeno ličnost in urnost utiče, pravijo, se ne bo mogla z njo nobena druga skušati. Vozili se bodo Cesar z njo po jadranskem morji. — 17. t. m. so zasadili prvo lopato v zemljo tam, kjer bo na štajerskem Podravji kolodvor železnice, imenovane „Franc-Jozefova izhodna železnica.“ — „Pražke novine“ pišejo, da so delavci ondi, kjer je stalo nekdanje staro mesto Budec, poldrug sežen pod zemljo poldrug mernik žita našli. Nekaj tega žita so poslali českemu muzeumu v preiskavo. Učeni mislijo, da utegne to žito že kakih 2000 let staro biti. — Dr. Honigberger, rojen na Erdeljskem, kateri več let v Indii živi in zdaj v Kalkuti prebiva, piše, da je iznajdel, kolero z vcepjenjem ozdravljovati. Če ni bôsa! — V drugi polovici tega mesca so potresi v raznih deželah velik strah delali. Tako so imeli potres 20. t. m. v Zagrebu, Reki, Temešvaru in drugih mestih našega cesarstva. Najhuje se je pa tresla zemlja v Molfeti na Napolitanskem, kjer so 16. t. m. zvečer trije potresi zaporedoma ljudi tako prestrašili, da so celo noč na polji ostali. Nesreče ni bilo. V Canovi je pa potres več hiš poderl in ljudi ubil. Tudi na Francozkem so imeli potrese. — V Berlinu so se bolniki zastran kralja dolgo posvetovali in potem izrekli, da se njegovo zdravje še ni toliko popravilo, da bi mogel vladarstvo prevzeti. — Sv. Oče so 14. t. m. Luciana Bonaparta, če se ne motimo, bratranca francozkega cesarja, za mašnika posvečili. — Če je vse res, kar časniki iz Carigrada razglašajo, je misliti, da se bo diplomatska štrna po novem letu še huje zmešala in

zadrega bo rodila zadrego. Tako se francozki poslanec in Resid paša še vedno pisano gledata; tako sta francozki in rusovski poslanec podala turški vladi ugovor zoper usvojenje perimskega otoka na rudečem morji po Angležih; tako je rusovski poslanec še drug ugovor podal zoper gospodarjenje Angležev na črnem morji, in tako je poslednjič angleška vlada pooblastila namestovavca Lord Redkliffa, turški vladi zažugati, da bo z njo spregel, ako bo v zadevah namenjenega suéžkega vodovoda (kanala) odjenjala. — „Novičar“ je že pred nekimi tedni povedal, da se v Černi gori in njeni soseski nekaj kuha, kar na boj s Turki namerja. Telegrafi poslednjih dni so to poterdili, in še povedali, da niso samo Černogorci, temuč tudi kristjani Ercegovine že do gerla siti stisk turških oblastnikov, kateri tako imenovani Hat-Humajum (zoper voljo nezmoženega turškega cara) z nogami taptajo. Da je črnogorsko gospodarjenje brez glave in nog, je slednjemu znano; da se pa ercegovinski kristjani tako možko in krepko potegujejo za spolnitev Hat-Humajuma, to bi utegnulo „karakteristično“ znamenje biti, katero bo prej ali pozneje gospode diplomate napeljalo in prisililo, kaj važnejega pretresovati, kakor s političnimi sencami mir sveta plašiti. Telegraph je pred kratkim po časnikih povedal, da se je 4000 oboroženih kristjanov južne Ercegovine proti samostanu Dužiškemu odpravilo in ga osvojilo. Vodja jim je neki Vukalović. Njih namen je, se posvetovati o tožbah zoper gospodarjenje turških oblastnikov. Vsaka keršanska družina mora oboroženega možá dati. Ta četa ni imela namena, se Turkov lotiti; njih namen je bil samo v Duzih razglasiti Hat-Humajum, to je postava, po kateri imajo kristjani enake pravice s Turki. Najnovejši telegrafi pa pripovedujejo, da so se 23. t. m. ercegovinski kristjani s Turki sprijeli; boj je bil kervav, pa kdo je premagal, se še ne vé. Ta čas je pa neki 4000 Černogorcov vdarilo na turško selo Kulatin, kjer so po svoji znani šegi mnogo pastirjev pobili in kakih 3000 goved uplenili. — Diplomatične obravnave v zadevah Moldove in Valahije so neki valahijskim domorodcom zlo serca poderle. Sami so spoznali, da o sedanjih razmerah ni mogoče na zedinjenje misliti, najmenj pa na zedinjenje pod kakim tujim princem. K temu streznjenju je francozka vlada veliko pripomogla. Da so odborniki valahijskega naroda prosili oblastnike, kateri so za zedinjenje, nej bi Moldova in Valahija pri starem ostale, smo že omenili. Turška vlada je pred nekimi tedni z razpisom tirjala, divana razpustiti. Doslej še ni bilo zastran tega nič doveršenega sklenjeno, tako pišejo francozki časniki, iz česar se da preudariti, da francozka vlada ni voljna v razpušenje divanov dovoliti. — Perva stopinja k oprostenu rusovskih kmetov ali sužnjakov je storjena. Car Aleksander je namreč z ukazom od 2. decembra poglavarjem v Vilni, Grodnu in Kovnu ukazal, brez odloga za njih poglavarstva posebne komisije napraviti, pozneje pa za vse tri občno komisijo postaviti, ktera bo v Vilni svoj sedež imela in se zastran tega posvetovala, kako kmetom stan zboljšati. Iz tega je viditi, da imenovani ukaz cesarski ne zadeva celega cesarstva, temuč zahodne rusovske dežele, v katerih je že tako ložeje kmete oprostiti, ker njih sužnost ni bila tako terda, kakor v ostalih rusovskih deželah. Težko delo bo to, ker se bo mogel sužnjak s potom svojega obličja odkupiti in to v odmerjenem času. Ako si bo, preden ta čas preteče, svoje človeške pravice kupil, bo prost; dokler pa poslednjega kopeka ne splača, ostane suženj in brez lasti. — Iz Indije so dospele bolj vesele novice za Angleže. Hrabri general Havelok je bil v hudi zagredi, ker je bil od 50,000 ustajnikov zajet. Od dveh strani se mu je bližala pomoč in mu je tudi prišla. Višji general Campbell je namreč ustajnike serčno prijel in srečno premagal. — V Bagdadu, kjer je Omer paša poglavar, mori kolera ljudi. — Ker že od boleznih govorimo, naj tudi še od grippe kaj več povemo, ktera ravno zdaj v mnogih

krajih tako nadlego dela ljudem. Grippa se med vsemi epidemijskimi boleznimi najbolj more razširiti, pa v srečo je ljudem najmenj nevarna. V starih časih je niso poznali, ker se je leta 1323 prvi pot pokazala na Italijanskem, potem pa zopet v letih 1327 in 1358. Odsihmal se je pokazala večkrat skorej v vsih evropskih deželah. Strašno je divjala v letu 1791, katero leto je v Rimu 60,000 ljudi pokopala. Leta 1775 je dobila v Italii ime „Influenza“, ker se po vremenu ravna, in na Nemškem so jo 1782 imenovali „Blitzkatarrh“ t. j. blisken nahod, ker je 27. januarja po naglo spremenjenem vremenu 40 tavžent ljudi naenkrat napadla. Ta bolezen pa ne napada samo ljudi, tudi živali so ji podveržene, namreč pa psi, konji, mačke in dr. — Iz Benedk beremo, da je bil ondi vojak krajskega regimenta zavoljo nepokoršine in zavoljo tega na kol obsojen, ker je štirkokrat ušel. 23. t. m. bi bil imel smert terpeti. Ker se pa regiment sploh prav dobro obnaša, je uslišal g. oberst prošnje mnogih gospé, ktere so ga prišle prosit, nesrečnemu vojaku milost skazati. To se je tudi zgodilo, in vojak je bil izpušen iz ječe potem, ko je že tri dni smertne britkosti terpel. — V Parizu je bila 19. decembra zvečer proti 6. uri taka g o s t a m e g l a, da naj bistrejše oči niso vidile deset stopinj pred sabo in sicer tako svitile gazne lampe so berléle v megli kakor kresnice. Po večjih prostorih in ulicah je bilo komej mogoče hoditi in čez neke mostove voziti, je bilo prepovedano. Ljudi nesreče varovati, so bili na večjih mostovih mestni čuvaji z gorečimi baklami postavljeni. Megla je pa samo v mestu stala, zvunej mesta je bilo jasno. Prav na tla se je vlegla in če se je kdo dobro sklonil, je vidil nad sabo jasno nebo z zvezdami obsejano. — Pred 32 letmi je dala neka grofinja v Veroni svoje novorojeno dete dojnici v vasi blizo mesta. Čez nekaj mescov je šla grofinja svoje dete obiskat. Po nesreči se je pa primerilo, da je dojnici rejček padel in se poškodoval. Vstrašena žena si ni upala, to grofinji povedati in pokaže ji svoje lastno dete. To je bilo tako zalo in krepko, da je grofinji tako dopadlo, da ga je sabo v mesto peljala. Kmetica se ni mogla premagati, da bi ji povedala resnico. Tako je rastel sin kmetice kot grofič v Veroni, kjer so ga skerbno redili in učili. Pred kratkem se je oženil grof s hčirjo imenitnega rodú, pravi grof pa pase revšino na kmetih. Pred nekimi mesci je nekdanja dojnica grofova hudo zbolela in ker ji vést ni dala mirú, je povedala priča duhovnega in sodnih urednikov, da je otroka zamenila. To prigodbo bodo te dni pri deželni sodni v Benetkah obravnovali in vse pričakuje željno, kako bo ta reč razsojena. — Ne zvestost je bila v Cirihi v Švajci strašno kaznovana. Vkradla je namreč neka deklica, ki je imela v ondašni fabriki za netilne klinčke zaslužek, v tej fabriki košček fosfora in ga je v žep skrila. Spotoma se vname fosfor v žepu sam od sebe in je opekel deklico tako strašno do kostí, da zdravniki ne upajo, jo še kdaj na noge spraviti. — V Lizabonu napada rumeni mačuh samo tu in tam še ktereга. Al dr. Lyons, ktereга je angleška vlada v Lizabon poslala, to bolezen bolj spoznavat, je izrekel, da bi utegnila v spomladi verniti se, ker ni bila zanešena iz unanjih krajev, temuč se je v mestu samem izcimila. — Najgerja baba je zdaj na Dunaji za dnarje viditi. Ime ji je Mis Pastrana. Rojena je v srednji Ameriki. Nek dunajsk časnik jo popiše tako le: Mis Pastrana je 4 čevlje in 6 pavcov visoka, precej dobro rejena in dobre postave. Al njeno obličje! Las in obervi je gostih in černih; brado ima menj černo, roke in tilnik porašene. Zdjaj pa še usta! Dvojno ozobje ima, pa le eno versto prednjih zob v spodnjem zadnjem ozobji; jezik njeni je kakor v meso premenjena goba itd. — Kam igra pripelje, posnemimo iz sledečega: Neka vdova je živela s svojima odrašenima sinoma. Vdova sama je imela nekaj premoženja, sinova sta si pa tudi za-

služila. Stareji je imel 2000 fl. v letu. Ta gré na borso igrat, igra in zgubi. Nekega jutra je bilo vse tiho v hiši, kjer so ti trije živeli. Umoril je namreč stareji svojo mater, svojega brata in — sebe s strupom. — Kakor je iz mnogih krajev, zlasti iz Dunaja, Benetk in drugih mest slišati, začjenja hudo pomanjkanje vode na duri terkati. Bog daj z novim letom tudi v tej reči pomoč!

Odgovor na vprašanje:

Istra ali Istrija?

Mislím, da oblike Istra, Istran (Istrianer), Istarka (Istrianerin), istarsko, ki se v Liburnii navadno rabijo, n. p. „grém u Istru“, „Istrani gredu na Reku“, „uženil se je za Istarku“, „pijem vino istarsko“, posebno, ako je Istra istega korena, kakor ostrov, Istra (zemlja)-(Halb)-inselland, so stareje in pravilneje kakor vlaške Istrija, Istrijan, Istrijanka, istrijansko, ktere se po Istri običajneje govorijo, zapuščajoč one, kakor zastarele.

J. V.

Kratkočasnica za poskušajo s cirilico pisana.

Spisal Jakob Sajovec.

Ен Англез је же пред веч лети poleg реке „Те“ (Thee) млин указал изидати на приліко страшно велике чловешке подобе, ктера стегнѣна лежі.

В главі станује млинар, в роках деловци; кроз уста вода нутрај тече, в тербуху је млин ин в задњем концу со хлеві за живино.

Darovi za Vodnikov spominek.

Od I.—IV. naznanila . 248 fl. 20 kr.

Urša Vodnikova, sedajna posestnica Žibertovega doma	5 fl. — kr.
Micka Verbičeva (Vodnikove žlahte)	1 „ — „
Gospod Dragotin Rudeš, grajšak	5 „ — „
„ Miroslav Vilhar, grajšak	5 „ — „
„ Dr. Matevž Kavčič, advokat v Ljubljani	5 „ — „
„ Dr. Jernej Zupanc, c. k. notar v Ljubljani	5 „ — „
„ Dr. Jožef Krajnc, c. k. profesor držav. zakonika na pravn. akademii v Sibiriji	2 „ — „
„ Dr. Islaib, sovrednik pri „Laibacher Zeit.“	1 „ — „
„ Jože Virk, fajmošter v Kalobjah na Štajerskem	1 „ — „
„ A. Pirnat, rudnijski vradnik v Štorih pri Celji	2 „ — „
„ Bl. Bl. Vodnikov učencec leta 180 ⁴ / ₅	5 „ — „

Skupej . 285 „ 20 „

Današnjim Novicam, poslednjim tega leta, je pridjan s **kazalom** vred tudi **zavitek** in **glavni list**. Z veseljem smo od več strani slišali, da so častiti naročniki zadovoljni s **premembo** izhajanja prihodnih listov, h kateri nas je prisilil novi davek. Cena po **pošti** pošiljanih listov pa ni pomota, ker stroški **recepisov** za poslani dnar (po 2 kr. za vsako četert leta), stroški **nadpisov** na zavitek, nekterih mnogokrat premenjenih, itd. ne pripusté še nižje cene „Novic“, **ktere z vsemi dokladami vred so tako že od nekdanj med vsemi slovenskimi časniki najbolji kup.**

Založništvo Novic.